

Гончарова-Тисяцька Анна,

керівник гуртка-методист,

завідувач методичного відділу,

Комунальний заклад позашкільної освіти

«Центр дитячої та юнацької творчості Металургійного району»

Криворізької міської ради

м. Кривий Ріг, Україна

anna.cdut@ukr.net

ПОЗАШКІЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОДЕТЕРМІНАЦІЇ ТА АКСЕЛЕРАЦІЇ ОБДАРОВАНOSTІ

***Анотація.** У статті розглянуто позашкільну освіту як інноваційне освітнє середовище, що виступає чинником акселерації обдарованості та формування професійної самодетермінації молоді в умовах глобальних технологічних трансформацій. Обґрунтовано доцільність упровадження життєтворчого підходу, у межах якого здобувач освіти постає активним суб'єктом проектування власної освітньо-професійної траєкторії. Представлено результати емпіричного дослідження, проведеного на базі закладу позашкільної освіти, у межах якого здійснено психодіагностичну ідентифікацію обдарованості та реалізовано інноваційний STEAM-кейс із використанням інструментів штучного інтелекту.*

***Ключові слова:** професійна самодетермінація, акселерація обдарованості, STEAM.*

***Annotation.** The article examines extracurricular education as an innovative educational environment that acts as a factor in the acceleration of giftedness and the formation of young people's professional self-determination in the context of global technological transformations. The expediency of implementing a life-creation approach is substantiated, within which the learner is positioned as an*

active subject in designing their own educational and professional trajectory. The results of an empirical study conducted on the basis of an extracurricular educational institution are presented, including psychodiagnostic identification of giftedness and the implementation of an innovative STEAM case using artificial intelligence tools.

Key words: *professional self-determination, acceleration of giftedness, STEAM.*

Вступ. Сучасні глобальні технологічні трансформації зумовлюють підвищення вимог до якості людського капіталу, зокрема до здатності особистості до інноваційного мислення, креативності та швидкої адаптації до динамічних змін ринку праці. У цьому контексті пріоритетом освітньої політики стає формування суб'єкта, здатного до усвідомленого професійного самовизначення та проектування індивідуальної освітньо-професійної траєкторії.

Особливу роль у зазначених процесах відіграє позашкільна освіта, яка завдяки інституційній гнучкості та варіативності програм виступає стратегічним ресурсом виявлення й пролонгованого розвитку обдарованості. Позашкільне освітнє середовище створює умови для переходу від репродуктивних моделей навчання до акселераційних, діяльнісно орієнтованих форматів, що забезпечують формування основ професійної самодетермінації молоді [2].

Актуальність проблеми професійного самовизначення зумовлює необхідність упровадження життєтворчого підходу, у межах якого здобувач освіти постає активним суб'єктом конструювання власного майбутнього. У дослідженні життєтворчий підхід розглядається як інтегративна педагогічна стратегія, спрямована на розвиток здатності до свідомого вибору та реалізації індивідуальної освітньо-професійної траєкторії з опорою на синергію гуманістичних (High-Touch) і цифрових (High-Tech) освітніх інструментів.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичній апробації моделі позашкільного освітнього середовища як чинника успішної

професійної самодетермінації та акселерації талантів через реалізацію інноваційних STEAM-кейсів у логіці життєтворчого підходу.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання: проаналізувати теоретико-методологічні підходи до феномену обдарованості; обґрунтувати можливості позашкільної освіти як середовища акселерації талантів; розробити та апробувати інноваційний STEAM-кейс із використанням штучного інтелекту; здійснити емпіричну оцінку ефективності запропонованої моделі.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні та апробації моделі позашкільного освітнього середовища, що інтегрує життєтворчий підхід, STEAM-освіту [1] та інструменти штучного інтелекту як чинники акселерації обдарованості й професійної самодетермінації молоді.

Практична значущість полягає у можливості використання запропонованої моделі, психодіагностичного інструментарію та STEAM-кейсів у діяльності закладів позашкільної освіти для проектування індивідуальних освітніх траєкторій і формування конкурентоспроможного людського капіталу.

Результати дослідження. Феномен обдарованості розглядається як системна інтегративна властивість психіки [3], що забезпечує когнітивну адаптацію особистості до змінних вимог соціального й професійного середовища. Теоретичним підґрунтям роботи слугували такі концептуальні моделі: Трикільцева модель обдарованості Дж.Рензуллі, відповідно до якої обдарованість формується у взаємодії інтелектуальних здібностей вище середнього рівня, високої креативності та стійкої мотивації до діяльності [4]. Теорія множинного інтелекту Г.Гарднера, що акцентує увагу на мультимодальності здібностей (логіко-математичних, просторових, лінгвістичних тощо) та дозволяє вибудовувати персоналізовані вектори професійного розвитку [6]. Концептуальна модель Д.Ейр, згідно з якою високі досягнення є результатом взаємодії внутрішнього потенціалу особистості, підтримки освітнього середовища та внутрішньої мотивації.

Творчий потенціал у межах дослідження трактується як ядро креативної складової обдарованості — диспозиційна здатність до генерування оригінальних рішень на основі дивергентного мислення [5]. Акселерація розуміється як інтенсифікація якісних змін у структурі інтелекту та креативності під впливом спеціально організованого стимулювального освітнього середовища.

Емпіричне дослідження здійснювалося на базі КЗПО «ЦДЮТ Металургійного району» КМР у межах освітнього проєкту «Професійний центр ідей та можливостей. Життєтворчий підхід до професійного самовизначення». У дослідженні взяли участь 48 здобувачів освіти віком 13–16 років. Для ідентифікації обдарованості застосовано мультиметодологічний підхід, що охоплював три взаємопов'язані сфери: когнітивну, креативну та особистісно-мотиваційну. Когнітивну сферу досліджували за допомогою тесту структури інтелекту Р.Амтхауера та прогресивних матриць Дж.Равена. Для оцінювання креативності використовували тест творчого мислення П.Торренса та методику віддалених асоціацій С.Медніка. Особистісно-мотиваційну сферу вивчали за допомогою тесту мотиваційних станів М.Аптера.

Отримані психодіагностичні дані стали основою для розробки індивідуальних освітніх траєкторій, що забезпечували психологічний комфорт, самореалізацію та поступове професійне самовизначення здобувачів освіти.

Практична апробація моделі. Ключовим інструментом акселерації творчого та професійного потенціалу став STEAM-кейс «Біонічний архітектурний об'єкт», реалізований у межах гуртків художньо-естетичного напрямку закладу. Кейс поєднав принципи High-Tech (використання ІІІ та цифрового моделювання) і High-Touch (педагогічний супровід, командну взаємодію, рефлексивні практики). Реалізація кейсу відбувалася поетапно. На дослідницькому етапі учасники вивчали природні структури в контексті біомімікрії. Генеративний етап передбачав використання штучного інтелекту як інструмента прототипування та візуалізації ідей. На моделювальному етапі

здійснювалося створення цифрових моделей із застосуванням методів ТРВЗ [8] для подолання ментальної інерції. Завершальним став презентаційний етап, у межах якого відбувався захист власних проєктів у форматі презентацій.

У процесі роботи формувалися як hard skills (просторове мислення, цифрове моделювання, основи інженерного проєктування), так і soft skills (креативність, командна робота, комунікація, усвідомлення професійних ролей).

Результати емпіричної апробації засвідчили позитивну динаміку розвитку креативності та пізнавальної активності здобувачів освіти. За підсумками повторного тестування за методикою П.Торренса зафіксовано зростання показника оригінальності в середньому на 40 % порівняно з вихідними даними [7].

Отримані результати підтверджують доцільність інтеграції діяльнісного підходу, STEAM-технологій і засобів штучного інтелекту в позашкільному освітньому середовищі як ефективного чинника розвитку творчого потенціалу та професійної самоідентифікації молоді.

Висновки. Узагальнення результатів дослідження дає підстави стверджувати, що позашкільна освіта є вагомим чинником акселерації обдарованості та професійної самоідентифікації молоді. Інтеграція життєтворчого підходу, STEAM-освіти та інструментів штучного інтелекту забезпечує формування як професійно орієнтованих компетентностей, так і ключових soft skills, необхідних для успішної самореалізації в умовах сучасного ринку праці.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням вибірки, масштабуванням запропонованої моделі в різних типах закладів позашкільної освіти та поглибленим аналізом потенціалу штучного інтелекту як засобу освітньої акселерації.

Список використаних джерел

1. Калашник Г. В. STEAM-освіта як інструмент розвитку креативності: монографія. Київ : Освіта, 2020. 215 с.

2. Малиновський О. В. Педагогіка позашкільної освіти: інноваційний аспект: навч. посіб. Львів : Світ, 2019. 184 с.
3. Яремчук Л. П. Діагностика та супровід обдарованих дітей: метод. річок. Ужгород : Закарпаття, 2016. 112 с.
4. Renzulli JS Three-Ring Conception of Giftedness: A Developmental Model for Promoting Creative Productivity. *Roeper Review* . 1978. Vol. 20, No. 3. P. 187-196.
5. Моляко В. О. Психологія обдарованості: теорія та практика: підручник. Київ : Лібідь, 2007. 320 с.
6. Гарднер Г. Структура розуму: теорія множинного інтелекту. Київ : Знання, 2018. 368 с.
7. Torrance EP Torrance Tests of Creative Thinking. Princeton: Personnel Press, 1974. 124 p.
8. Шевченка І. С. ТРВЗ-технології у розвитку дивергентного мислення вихованців. Харків : Основа, 2021. 144 с.